

УДК 81'22:122/129

DOI https://doi.org/10.24919/2663-6042.13.2020.214358

ЛІНГВО-БІО-СЕМІОТИЧНА МЕТОДОЛОГІЯ АНАЛІЗУ КАТЕГОРІЇ СУБ'ЄКТНОСТІ В НАРАТИВНОМУ ДИСКУРСІ

Лівицька І. А.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті висвітлено лінгво-біо-семіотичну методологію аналізу ключового для сучасної лінгвістики поняття суб'єктності в наративному дискурсі. Критичний аналіз літератури дав змогу виявити недостатність лінгвосеміотичних досліджень категорії суб'єктності як емерджентного феномену. Розкрито лінгво-семіотичну сутність категорії суб'єктності в наративному дискурсі, виявлено шляхи та форми її матеріалізації. З оперттям на методологію дослідження поезики наративу, визначення когнітивних рівнів пізнання когнітивістикою та позиціонування діалогічної природи людської особистості в психоаналітичній філософії сформовано суто поетичну модель суб'єктності в наративному дискурсі.

У результаті дослідження, по-перше, встановлено перспективність інтеграційного підходу до категорії суб'єктності. Інтеграційний підхід передбачає застосування методології модельованих систем до аналізу знакових утворень та наративного дискурсу зокрема. По-друге, ключовим актором смислоутворення в процесі міжсуб'єктної взаємодії визнано суб'єкта-спостерігача. Семіотичну роль суб'єкта-спостерігача репрезентовано в подвійній моделі інтерпретації об'єкта: з одного боку, модель вміщує відношення суб'єкта-спостерігача до репрезентамену, а з другого – відношення до безпосереднього знака поза полем інтерпретації. Визначено динамічний характер суб'єктності як певного наративного конструкта, який формується в процесі розгортання дискурсу та залежить від процесу «мовотворення» (термін У. Матурані) та холийності чи дискретності об'єкта знака. З'ясовано, що реалізації процесу «мовотворення» сприяє попередній досвід суб'єктів, у якому накопичено еволюційні знання про світ. Установлено, що ознакою міжсуб'єктного «мовотворення» в наративному дискурсі постає її консенсуальний характер, який дає змогу суб'єктам залишатися у спільному комунікативному полі та продукувати гіпотези щодо правильності чи хибності своїх інтерпретацій, тобто застосувати абдуктивне міркування. Саме абдукція як форма гіпотетичного міркування визначає динаміку смислоутворення, окреслюючи рух від первинного (сенсорного) рівня моделювання до третинного (рівня символічної інтерпретації).

Ключові слова: суб'єкт-оглядач, наратив, антропоцентризм, біо-кібер-семіотика, аутопоезис.

Livytska I. A. Linguo-bio-semiotic methodology of analyzing subjectivity in narrative discourse. The paper highlights the linguo-bio-semiotic methodology of analyzing subjectivity in narrative discourse. It addresses the necessity of underrepresented researches of linguo-semiotic nature of subjectivity as an emergent phenomenon, as it has been concluded after a critical review of the previous research. Thus, the paper disclosed the semiotic essence of subjectivity in the narrative discourse and articulated adequate means and ways of its materialization. Applying the methodology of narrative poetics analysis, definition of cognitive levels of knowledge acquisition by cognitive linguistics, and recognition of the dialogical nature of the personality in analytical philosophy, an autopoietic model of subjectivity in narrative discourse has been suggested.

Firstly, the results of the research have prompted the efficiency of analysis of subjectivity. The integrated approach integrates the application of the methods of the modeling system to the analysis of complex sign systems, including narrative discourse. Secondly, the key agency in the meaning creation in the intersubjective interaction is ascribed to the subject-observer. The model of the subject-observer is represented in a form of double interpretation. On the one hand, it incorporates the relation of the sign vehicle and the representamen, and, on the other, its relation to the sign itself outside the level of interpretation. The dynamic character of the subject as a certain type of narrative construct has been observed, which is constructed in the process of narrative unfolding, counts on the "linguaging" (in H. Maturana's terms), and holistic or discrete quality of the object. "Linguaging" as a process becomes real due to its bound relation to the prior experience of the subjects, knowledge, which has been accumulated during the evolutionary development of the human being. A distinctive quality of intersubjective "linguaging" lies in its consensual nature, which permits the subjects to stay in a shared communicative field, while generating multiple hypotheses concerning the truth or false outcome of their interpretation, i.e. apply abductive reasoning. It is due to abduction as a form of hypothetic reasoning that the dynamics of meaning creation runs from the level of firstness (i. e. sensorial level) to the level of thirdness in the model (i. e. the level of symbolic interpretation).

Key words: subject-observer, narrative, anthropocentric, bio-cyber-semiotics, autopoiesis.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності дослідження. Проблема суб'єктності та способів експлікації/матеріалізації суб'єкта в дискурсі є визначальною ознакою сучасних гуманітарних досліджень, у яких проаналізовано шляхи взаємодії суб'єкта пізнання та навколишнього світу, проблеми становлення особистості, її соціалізації, культури. Завдяки синергії літературознавства, психології, семіотики, філософії та лінгвістики ключовим питанням наратології сьогодні постає визначення механізмів акумулювання та генерування знання людським організмом, тобто «як суб'єкт формує свої знання про світ та переводить його в досвід?». Інакше кажучи, фокус наратологічного аналізу змістився з текстового (об'єктивного) до лінгвокогнітивного (суб'єктивного) рівня, де поєднується декілька планів знакової взаємодії, представлених категорією *суб'єктності*.

Проблема суб'єкт-об'єктних відношень в лінгвістиці здавна була в центрі уваги учених, позаяк цілеспрямована діяльність суб'єкта [9, 66] є філософською категорією буття, пізнання та сприймання. Йдеться про суб'єктність та суб'єктивізацію як про генетичні прояви особливостей мовлення/мислення/сприймання індивідуума в процесі комунікації. Оскільки суб'єктність постає динамічною сутністю, яка утворюється (конструюється) в процесі інактивної взаємодії з культурою як мережею семіотичних кодів, важливо простежити, як відбувається цей динамічний процес, тобто що формує методологічне підґрунтя дослідження категорії суб'єктності на макро- й мікрорівнях нарративного дискурсу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Завдяки постійній увазі лінгвістів до нарративного дискурсу як процесу комунікації категорія суб'єкта часто була предметом дослідження як складник антропоцентричності мови та мовлення з позицій номінації [15], дейксису та теорії дейктичного зсуву [22; 1; 4; 8; 9; 12], мовної особистості в її етнічно-національних вимірах та структури [7; 23], що відобразилось в реакційній контрастивній риторичі Роберта Каплана [24]. Напевно, найбільшу увагу отримала категорія суб'єкта в когнітивних науках загалом та когнітивній наратології зокрема, де предметом розгляду постає суб'єкт пізнання, його роль в мовних процесах [2] та лінгвокреативній діяльності [16; 8; 13]. Особливу увагу приділяють проблемі суб'єкта у філософських дослідженнях соціуму, де суб'єкт є певним рефлексором філософсько-етичних та соціально-культурних цінностей певної епохи, історичного відтинку часу [6].

Кардинальним поворотом у дослідженні та виявленні детермінованої поведінки суб'єкта особистості та її свідомості стали праці психоаналітично-культурологічного напрямку [5; 25]. Революційність психоаналітичних положень полягала, по-перше, у визнанні ролі «Іншого» провідним фактором формування Самості (це в глибинній психології Юнга пересікається з теорією архетипів [14]); по-друге, у проголошенні мнливості індивідуальної ідентичності, яка утворюється /змінюється в процесі суперечливої та неоднорідної адаптації до соціального «я».

Звичайно, що прирівнювання реальної особистості до завідома умовного фікційного характеру

нарративних героїв утворює відповідний люфт для умовності наукових висновків й нарративної ідентичності, яка формується в процесі розгортання дискурсу як певний нарративний конструкт (А. Макінтайер, Дж. Брюнер, Дж. Гінзбург, М. В. Йоргенсен). Здобутки формалістичного аналізу оповідних текстів (Б. В. Томашевський, Ю. М. Тинянов, В. Б. Шкловський), французької теорії нарративу (Ц. Тодоров, Ж. Женетт, К. Бремон, А. Греймас, Р. Барт) виявляються придатними для дослідження формальних змістових виявів суб'єктності на рівні нарративного тексту в контексті типології дійових осіб Ц. Тодорова, «семіотичного квадрату» А. -Ж. Греймаса та трансформаційної теорії актантів Ю. Крістевої.

Експлікація позицій суб'єктності на дискурсивному рівні нарративу оперта на теорію комунікативних актів С. Чатмена та теорію когнітивних моделей ситуацій та епізодів Т. ван Дайка, де можливо простежити процес реалізації категорії суб'єктності та макро- та мікрорівнях дискурсу. Поєднання методології дискурсу-аналізу з дослідженням поетикального виміру нарративу (М. Ян, Дж. Прінс, Ш. Рімон-Кенон, У. Бут, М. Бал) сприяє, на нашу думку, визначенню суб'єктності як певної моделі, інстанції, яка виникає в міжсуб'єктному просторі комунікації, але породжується нарративом. Звідси з огляду на те, що будь-який текст є знаковим утворенням, дослідження суб'єктності в нарративному дискурсі має ґрунтуватися на принципах семіотики як науки про знаки та дослідження знакової взаємодії в міжсуб'єктному просторі нарративу, що розкриває актуальність пропонуваного дослідження.

Формулювання мети і завдань статті. Мета статті полягає в обґрунтуванні лінгвосеміотичної моделі аналізу категорії суб'єктності в англійському нарративному дискурсі. Реалізація мети передбачає виконання таких **завдань**: розкрити семіотичну сутність; окреслити методологію аналізу категорії суб'єктності в лінгвосеміотичному аспекті.

Теоретико-методологічною базою дослідження слугують праці Ч. Пірса, Т. Себіока, С. Бріера, П. Коблі, У. Матурани та Ф. Варела. *Об'єктом* дослідження постає знаковий вимір нарративу, а *предметом* – семіотичне увиразнення моделі суб'єктності в нарративному дискурсі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Твердження, що семіотичні системи є одночасно моделювальними системами, бо знаки самі є моделями «par excellence», виникло в 1970-х роках минулого століття в працях Юрія Лотмана [10], отримало продовження в дослідженнях тартуської школи [27; 28] та остаточно оформилось у висновках Томаса Себіока [32, 156; 33]. «Семіозис [ε] здатність органічних видів продукувати та розуміти певні типи моделей, які необхідні для опрацювання та (роз)кодування певним чином перцептивної інформації» (Переклад наш – Л. І. А.). Резонує з пропозицією Себіока й праця «Саме Життя» Роберта Розена (англ. Robert Rosen), де автор робить висновок про те, що «життя є маніфестацією моделі певного типу (відносин)» [31, 254]. Сучасний представник Тартуської школи семіотики Калеві Калл (англ. Kalevi Kull) пропонує піти далі й називає життя

процесом моделювання, а живу систему – моделлю [27, 83]. За такого підходу аналіз моделей знання живих організмів зводиться не до формування наукового опису самого поняття, а радше до пошуку відповіді на запитання: як дві системи можуть бачити одна одну в процесі взаємодії? як знати те, що знають живі організми? [27, 83]. Визначальним в процесі семіотичного моделювання є звернення до предметного світу концепту знака з подальшою інтерпретацією його символічного значення.

Друга хвиля семіотики глобальної семіотики – біосеміотика Томаса Себіока – з орієнтацією на біологічні основи пізнання [29] значною мірою змінила лінгвістичний підхід до визначення первинних та вторинних моделювальних систем [див. 33]. Адже конвенційно первинною системою моделювання в лінгвістиці вважали мову, а вторинною, похідною від мови – культуру [17]. Завдяки Себіоку, який спільно з Данезі обґрунтував зоо-семіозисний рівень комунікації [20; 21], первинний рівень моделювання тепер належав цьому першому, сенсорному рівню сприйняття, спільному для всіх органічних видів. Відповідно мова ставала вторинною системою моделювання, а культура – третинною (e. g. primary modelling, secondary modelling and tertiary modelling). Підхід отримав назву *теорії моделювальних систем* (Modelling Systems Theory) [20; 21], яка послуговується методами системного аналізу в дослідженні суб'єкт-об'єктних відношень у знакових аутопоетичних системах (до них належить й наратив), розкритті дуальної темпоральності наративного дискурсу, які випливають зі взаємодії знаків.

Практична реалізація *теорії моделювальних систем* передбачає «реконфігурацію культурних утворень» в еволюційно обумовлені історичні значення знаків, які закріпилися в процесі онтогенезу та філогенезу [18, 858]. Для здійснення цієї мети якнайкраще підходять запропоновані Себіоком та Данезі рівні моделювання, що відображають (слідом за фон Еуксюлем та Юрієм Лотманом) моделі взаємодії людини (організму) з навколишнім світом. Первинний рівень моделювання відповідає концепції Umwelt, яка включає усі форми взаємодії та перцепції. Поряд з еволюційно розвинутою системою «внутрішнього» синтаксису, Себіок додає до неї також невербальне моделювання [18, 861]. За аналогією до визначеної Пірсом категорії першості семіозис відбувається на рівні відчуттів, тобто «кваліа» (англ. Qualia), рівня ймовірного існування якості об'єкта, що набуває своєї матеріалізації в *категорії другості*.

Вторинний рівень моделювання охоплює комунікацію між видами, тропами та їхнє системне означування, що в людському вимірі часто називається вербальною комунікацією, мовою (Пол Коблі вважає це помилковим [18, 861], пропонуючи натомість вужчий за значенням термін – «мовотворення» Умберто Матурани).

Третинний же рівень моделювання пов'язаний з вищим ступенем абстракції, утворенням троп, який, базуючись на рівнях первинності та вторинності, є рівнем культурного продукування, де власне й локалізуються наративи [18, 861].

Себіок та Данезі стверджують, що в результаті моделювальної активності виникають певні моделювані «форми», які в семіотиці називають *зна-*

ками. Серед них наявні *одиночні, складні, когезивні та з'єднувальні форми*, притаманні кожному рівню моделювання [18, 862], однак не кожному органічному виду.¹ До одиночних форм (singularized forms) відносять сигнали (signals) та знаки (signs). До складних форм моделювання – тексти (не лише лінгвістичні, але й біологічні, біотексти зокрема [цит. за 26, 329]). Коди належать до когезивних форм, а метафори та мета-форми – до з'єднувальних. При накладанні на Пірсову триадичну модель категорій першості, другості та третьості запропоновані Себіоком та Данезі первинний, вторинний та третинний рівні моделювання утворюють цілком вмотивовану методологію дослідження типів знаків. Однак, як слушно зазначає Пол Коблі, визначення типів знаків не розкриває суті динаміки між рівнями моделювання, тобто того, як відбувається перехід з одного рівня моделювання на інший, який обумовлює виникнення суб'єктності [18, 862].

Відповіддю на це питання може бути окреслений Пірсом процес *абдукції*, що становить спосіб гіпотетичного міркування, який реалізується через залучення суб'єктивного досвіду індивідууму і є необхідною передумовою семіозису досвідів двох суб'єктів (двох світоглядів, Umwelten). Виникнення нового смислового значення (subjectivity) в такому процесі міжсуб'єктної адаптації покликано вирівняти певний дисбаланс між лакунарністю (фрагментарністю) та темпоральною асиметрією наративного письма. Кількість циклічних повторів семіотичної інтерпретації між «self» та «the other» (або, термінами Ч. Пірса, рух від категорії першості до категорії третьості) передусім обмежується лімітом короткотривалої пам'яті людини в процесі сприйняття квантів інформації. Що більше, кількість циклічних повторів абдукційного міркування залежить від ступеня цілісності або дискретності об'єкта знака, тобто обмежується фінальною інтерпретацією (final clause), яка фіксує найвірогідніший варіант гіпотези (*«hypothesis to best explanation, HBE»*).

Зосередимося на визначному русіїв семіозису – суб'єктові «observer» та його міжсуб'єктній діяльності, тобто «мовотворенні»². Основним принципом «мовотворення» в кіберсеміотиці постає *парне поєднання значень* на основі спільного досвіду суб'єкта та досвіду іншого. Вихідною позицією концепції У. Матурани є визнання ролі попереднього досвіду індивідуума в смислотворенні: «Не слова мають значення, а, навпаки, значення формуються з попереднього досвіду сприймаючого суб'єкта» (переклад наш – Л. І. А.) [17, 87]. Парним поєднанням значень (coupling) людина не лише формує та накопичує знання про світ, але й самостворюється як ідентичність.

Матурана та Варела вважають цю якість ключовою й диференційною ознакою людського буття, яка виникає внаслідок *міжсуб'єктного соціально структурованого парного поєднання* в процесі «мово-

¹ Пол Коблі посилається на концепцію концептуальної метафори Lakoff and Johnson, 1980, стверджуючи, що складні когезивні та з'єднувальні знаки притаманні лише людському біологічному виду.

² Термін «languaging», яким послуговується кіберсеміотика, запропонував У. Матурана на позначення типу міжсуб'єктної взаємодії.

творення» (languageing), адже мовотворення постає не іменником, а є дією, процесом [17, 246]. Однак новацією Матурани вважають не так його визначення мови як *міжсуб'єктного соціально структурованого мовного парування*, як радше вказівку на адаптативний характер цього процесу, який полягає у своєрідному пошуку консенсусу.

Реалізація цього консенсусу можлива завдяки двовимірній моделі суб'єкта-оглядача (observer), який в процесі споглядання об'єктів одночасно конститує саме споглядання та курсує в когнітивному вимірі консенсуальних відмінностей, які він сам виявляє і продукує. На думку Матурани, «мовотворенням» людина утворює свою екзистенційну реальність, яка є невід'ємною частиною усіх живих систем [19, 2049]. Отже, в кіберсеміотиці людське існування та знання оформлюється через «мовотворення» із соціумом, що викриває соціально-детермінований характер людської мови, пов'язаний з усією еволюцією людства. У семіотиці частковим синонімом на позначення «мовотворення» виступає термін Умвельт (нім. Umwelt, запропонований Якубом фон Уекскульем), який вживається на позначення створеного органічними видами індивідуального світу знаків та реакцій. Однак в кіберсеміотиці на позначення зони Умвельту, де мають місце триадичні знакові взаємодії смислоутворення, впроваджено термін «сфера означування» (сигніфікації) [див. 17, 32–40, 398–402]. Звідси випливає, що поняття Умвельту в семіотиці охоплює ширшу сферу знакових відношень, аніж мова, яка є лише когнітивною складовою частиною мережі знаків останнього.

Когніція як феномен позбавлена змісту, а функціонування її пов'язане з первинним досвідом суб'єкта-оглядача, тобто його здатністю до диференціації [30, 40]. Відповідно усі навколишні об'єкти (від атомів до природи) є лише когнітивним втіленням практики людського існування, які Матурана порівнює з «бульбашкою людської активності, яка пливе в порожнині» (nothing) (переклад наш – Л. І. А.) [30, 40]. Але в процесі рекурсивної поведінки суб'єкта-оглядача (observer) в онтогенезі (в процесі еволюції організму) та філогенезі (як еволюції видів) зміст цієї так званої «бульбашки» теж еволюціонує та модифікується.

Очевидно, що апелювання Матурани до когнітивної основи людського існування породжує ряд запитань. Одним із ключових є питання природи Умвельту, яка в твердженні Матурани обмежується насамперед пізнавальними здібностями суб'єкта. Таке трактування, своєю чергою, ставить під сумнів спроможність моделі Умвельту сприяти існуванню видів (про хибність цього сумніву неодноразово зазначав Томас Себіок [цит. за 19, 2050]). Другим застереженням щодо тотального когнітивного контролю еволюції видів є термін «кволіа» (сенсорний рівень перцепції), який належить до фізичного виміру організмів та варіюється в різних органічних видах [19, 2050], однак сигналізує про ефективність еволюційної моделі Умвельту.³

³ Пол Коблі порівнює акустичну здатність людини й собаки чути високочастотні та низькочастотні звуки в сенсорному аспекті, що відображає еволюцію видів, однак свідчить й про спорідненість різних форм життя на Землі.

Пересторогу дослідників викликає й консенсусна модель *міжсуб'єктного соціально структурованого мовного парування*, де суб'єкти однаково скеровані один на одного у формі діалогічної взаємодії [19, 2051]. Критику викликає саме відсутність в «мовотворенні» конфлікту та інтересу до співрозмовника, без чого теорія *міжсуб'єктного соціально структурованого парування* втрачає динаміку. Як влучно зазначає Пол Коблі, відповідь на це запитання можлива, якщо когнітивна наука та біосеміотика спільно розроблятимуть теорію мотивації, спіраючись на поняття «емоційного знання», «теорії втіленої свідомості» та комунікації двох лінгвістичних кібернетичних організмів («cyborgs») як природних комунікантів).

Ще одним аспектом в побудові моделі міжсуб'єктного *соціально структурованого мовного парування* є концепція мовних ігор Вітгенштайна (нім. Wittgenstein), яка в кіберсеміотиці набуває нового звучання. Сьорен Брієр констатує наявність двох рівнів знакової взаємодії в мовних іграх: 1) зовнішнього (соціально-контекстуального) та 2) внутрішнього (емоційно-біологічного), де функціонують паралінгвістичні знаки, які виникли в процесі еволюції живих систем [17, 405]. Візуалізуємо рівні семіотичної взаємодії між двома кібернетичними суб'єктами у вигляді рисунку 1.

Як свідчить відношення між елементами на рис. 1, провідним концептом в моделі міжсуб'єктної взаємодії постає теорія аутопоезису.⁴ В інтерпретації кіберсеміотика С. Брієра, який доповнив свою концепцію семіозису ідеями фанероскопії Чарльза Пірса та теорією системного аналізу Нікласа Лумана, процес міжсуб'єктної взаємодії відбувається на трьох рівнях (рівнях моделювання), що відповідає тривимірній теорії аутопоезису та семіозису в працях Чарльза Морріса та Чарльза Пірса.

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямі. Наведені шляхи аналізу категорії суб'єктності в семіотичному вимірі наративу свідчать про необхідність застосування інтегративного підходу – із залученням теорії комунікації, семіотики, когнітивістики та соціолінгвістики. Установлено, що дослідження лінгвістичних та екстралінгвістичних способів експлікації культурно-соціальної категорії *суб'єктності* вимагає врахування особливостей ментальної та емоційної сфери *суб'єкта* пізнання. Здійснити аналіз ментального та емоційного вимірів суб'єктності можливо за допомогою біо-кібер-семіотичної методології моделювання, в основі якої лежить методологічний апарат дослідження процесів комунікації в живих (біосеміотика) та штучних (кіберсеміотика) аутопоетичних системах (теорія системного моделювання та аутопоезису). Рушієм семіозису в наративному дискурсі виступає суб'єкт-оглядач (observer), який одночасно є актором міжсуб'єктної взаємодії та відстороненим спостерігачем, що здійснює інтерпретацію шляхом само-референції. У такий спосіб утворюється подвійна модель інтерпретації, побу-

⁴ Теорію запровадили чилійські вчені У. Матурана й Ф. Варела; вона згодом стала основою теорії радикального конструктивізму.

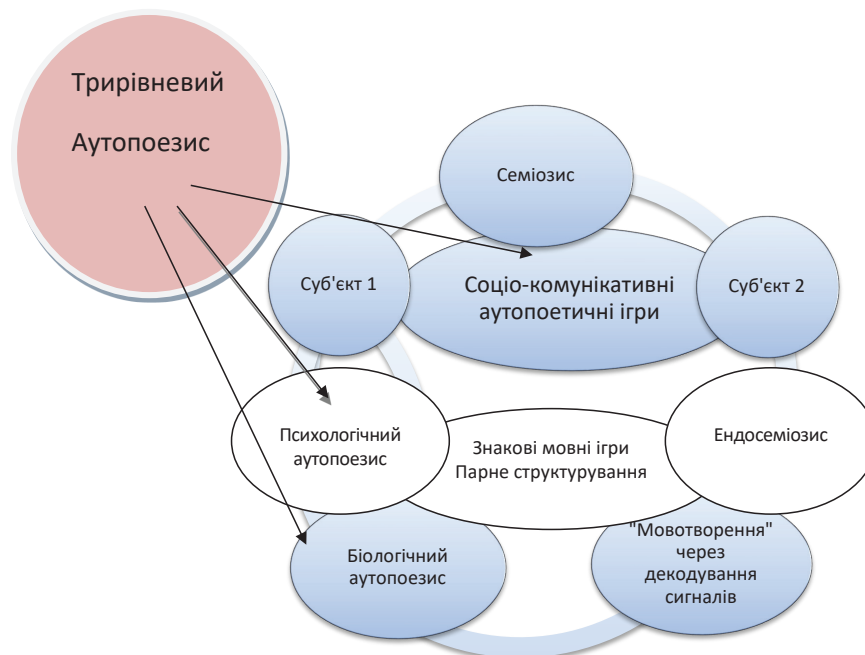

Рис. 1. Біо-кібер-семіотична модель міжсуб'єктного аутопоезису на трьох рівнях комунікації: соціокомунікативних ігор, біологічного та психологічного аутопоезису [адаптовано за 17]

дована за антиномічним принципом одночасної присутності та відсутності суб'єкта. Функціональним когнітивним інструментом, яким користується в процесі інтерпретації суб'єкт, виступає процес абдуктивного міркування як продукування ймовірних гіпотез. Динамічний процес абдукції знаходить своє відображення у трирівневому процесі аутопоезису, який включає три субрівні моделювання: біологічного, психологічного та соціокомунікативних аутопоетичних ігор. Цей підхід отримав назву

теорії моделювальних систем, яка послуговується методами системного аналізу в дослідженні суб'єкт-об'єктних відношень в знакових аутопоетичних системах, до яких належить й наратив. Застосування цього підходу до аналізу емерджентного феномену суб'єктності в наративному дискурсі як в одній зі складних знакових форм передбачає позиціонування суб'єкта активним актором смислоутворення в наративному дискурсі та становить *перспективи* подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бистров Я. В. Англомовний біографічний наратив у вимірах когнітивної лінгвістики і синергетики : монографія. Київ, Івано-Франківськ, 2016. 320 с.
2. Болдырев Н. Н., Магировская О. В. Языковая репрезентация основных уровней познания. *Вопросы когнитивной лингвистики*. 2009. № 2. С. 7–16.
3. Болдырев Н. Н. Антропоцентрическая сущность языка в его функциях, единицах и категориях. *Вопросы когнитивной лингвистики*. 2015. № 1. С. 5–12.
4. Бюлер К. Теория языка : репрезентативная функция языка. Москва : Прогресс, 1993. 502 с.
5. Дадун Р. Фрейд / пер. с фр. Д. Т. Федорова; пред-е канд. филос. наук А. М. Руткевича. Москва : Издательство АО «Х. Г. С.», 1994. 512 с.
6. Дьяков А. В. Проблема субъекта в постструктурализме. Онтологический аспект : автореф. дисс. на соискание учёной степени докт. философ. наук : 09.00.03. Санкт-Петербург, 2006. 42 с.
7. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность. Изд. 3-е. Москва : Эдиториал УРСС, 2003. 264 с.
8. Кубрякова Е. С. Язык и знание: на пути получения знаний о языке. Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира. Москва : Языки славянской культуры, 2004. 560 с.
9. Лайонз Дж. Введение в теоретическую лингвистику. Москва : Прогресс, 1978. 544 с.
10. Лотман Ю. Тезисы к проблеме «Искусство в ряду моделирующих систем». *Труды по знаковым системам (Sign System Studies)*. 1967. № 3. С. 130–145.
11. Маслов Е. С. Нарратив и целеположение: соотношение структуралистского и феноменологических подходов. *Учёные записки Казанского университета. Гуманитарные науки*. 2015. Т. 157, кн. 1. С. 66–75.
12. Падучева Е. В. Высказывание и его соотносённость с действительностью. Москва : Наука, 1985. 272 с.
13. Роменец В. А. Психология творчества : навч. посібник. Вид. 3-тє. Київ : Либідь, 2004. 288 с.
14. Юнг К. Г., фон Франц М. Л., Хендерсон Дж. Л., Якоби И., Яффе А. Человек и его символы / под общ. ред. С. Н. Сидоренко. Москва : Серебряные нити, 1997. 368 с.
15. Языковая номинация: общие вопросы / под ред. Б. А. Серебренникова. Москва : Наука, 1977. 360 с.
16. Alexander V. N. The Poetics of Purpose. *Biosemiotics*. 2009. № 2. P. 77–100. DOI 10.1007/s12304-008-9031-3

17. Brier S. *Cybersemiotics : Why Information is Not Enough*. University of Toronto Press, Toronto Studies in Semiotics & Communication, 2008. 477 p.
18. Copley P. Time, Feeling and Abduction : Towards a New Theory of Narrative. *Semiotics*. 2008. P. 858–868. DOI:10.5840/CPSEM200859
19. Copley P. Cybersemiotics and human modeling. *Entropy*. 2010. № 12. P. 2045–2066.
20. Danesi M. Modeling Systems Theory : A Sebeokian agenda for semiotics. *Cybernetics and Human Knowing*. 2003. Vol. 10. № 1. P. 7–24.
21. Danesi M. Modeling systems theory. *Biosemiotics: Information, Codes, and Signs in Living Systems*. Edited by Marcello Barbieri. New York : Nova, 2007. P. 155–164.
22. Hamburger K. *Die Logik der Dichtung*, 4th ed., Stuttgart, 1994.
23. Hutto D. D. *Folk Psychological Narratives : The Sociocultural Basis of Understanding Reasons*. Cambridge, MA : MIT Press. 2008. 368 p.
24. Kaplan R. Cultural Thought Patterns in Intercultural Education. *Language Learning*. 1966. P. 16–20.
25. Kristeva J. *Language the Unknown: An Initiation into Linguistics*. Trans / by A. M. Menke. New York : Columbia University Press, 1989. 366 p.
26. Kull K. A sign is not alive – a text is. *Sign Systems Studies*. 2002. Vol. 30. № 1. P. 327–336.
27. Kull K. Biosemiotics: To Know, What Life Knows. *Cybernetics & Human Knowing*. 2009. Vol. 16. P. 81–88.
28. Levchenko J. & Salupere S. *Tartu Semiotic Library: Vol. 2. Conceptual dictionary of the Tartu-Moscow Semiotic School*. Tartu : Tartu University Press, 1999. 408 p.
29. Maturana H. & Varela F. *Autopoiesis and cognition. The realization of the living*. Dordrecht : Kluwer, 1980. 143 p.
30. Maturana H. R. Ontology of observing : The biological foundations of self-consciousness and the physical domain of existence. R. E. Donaldson (ed.) *Texts in cybernetic theory: An in-depth exploration of the thought of Humberto Maturana, William T. Powers, and Ernst von Glasersfeld*. American Society for Cybernetics (ASC). 1988. Retrieved from <https://cepa.info/597>.
31. Rosen R. *Life itself: A comprehensive inquiry into the nature, origin, and fabrication of life*. New York : Columbia University Press, 1991.
32. Sebeok T. A. *Signs: An introduction to semiotics*. 2-nd ed., Toronto : University of Toronto Press. 2001.
33. Sebeok T. A. & Danesi M. *The Forms of Meaning : Modeling Systems Theory and Semiotic Analysis*. Mouton de Gruyter : Berlin, Germany. 2000.

REFERENCES

1. Bystrov, Ja. V. (2016). *Anglomovnij biografichnij narativ u vimirah kognitivnoi lingvistiki i sinergetiki: monograph [English Autonarrative in the Light of Cognitive Linguistics and Synergetic]*. Kyiv, Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].
2. Boldyrev, N. N., Magirovskaya, O. V. (2009). *Yazykovaya reprezentatsiya osnovnykh urovney poznaniya [Language Representation of the Basic Levels of Cognition]*. *Voprosy kognitivnoy lingvistiki*, 2, 7–16 [in Russian].
3. Boldyrev, N. N. (2015). *Antropotsentricheskaya sushchnost yazyka v ego funktsiyakh, edinytsakh i kategoriakh [Anthropocentric Essence of the Language in its Functions, Units and Categories]*. *Voprosy kognitivnoy lingvistiki*, 1, 5–12 [in Russian].
4. Byuler, K. (1993). *Teoriya yazyka: reprezentativnaya funktsiya yazyka [Theory of Language: Representative function of language]*. Moskva: Progress [in Russian].
5. Dadun, R. Freyd [Freud] / per. s fr. D. T. Fedorova; pred-e kand. filos. nauk A. M. Rutkevicha. Moskva: Izdatelstvo AO „H.G.S.” [in Russian].
6. Dyakov, A. V. (2006). *Problema subekta v poststrukturalizme. Ontologicheskii aspekt [The Subject Problem in Post-structuralism. Ontological Aspect]*. (Avtoreferat dissertatsii doktora filosofskikh nauk). Sankt-Peterburg [in Russian].
7. Karaulov, Yu. N. (2003). *Russkiy yazyk i yazykovaya lichnost [The Russian Language and Language Personality]*. (3-rd ed.). Moskva: Editorial URSS [in Russian].
8. Kubryakova, Ye. S. (2004). *Yazyk i znanie: na puti polucheniya znaniy o yazyke. Chasti rechi s kognitivnoy tochki zreniya. Rol yazyka v poznanii mira [Language and Knowledge. Parts of Speech from Cognitive Position. The Role of Language in World Acquisition]*. Moskva: Yazyki slavyanskoy kultury [in Russian].
9. Layonz, Dzh. (1978). *Vvedenie v teoreticheskuyu lingvistiku [Introduction to Theoretical Linguistics]*. Moskva: Progress [in Russian].
10. Lotman, Yu. (1967). *Tezisy k probleme «Iskusstvo v ryadu modeliruyushchikh sistem»*. *Trudy po znakovym sistemam [Notes to the problem „Art in a Line of Modeling Systems”]*. *Sign System Studies*, 3, 130–145 [in Russian].
11. Maslov, Ye. S. (2015). *Narrativ i tselepolaganie: sootnoshenie strukturalistskogo i fenomenologicheskikh podkhodov [Narrative and Goal-setting: A Correlation of Structuralist and Phenomenological Approaches]*. *Uchenye zapiski Kazanskogo universiteta. Gumanitarnye nauki*, 157 (1), 66–75 [in Russian].
12. Paducheva, Ye. V. (1985). *Vyskazyvanie i ego sootnesennost s deystvitelnostyu [A Statement and its Reference to Reality]*. Moskva: Nauka [in Russian].
13. Romenech', V. A. (2004). *Psyhologija tvorchosti [Psychology of Creativity]: Handbook (3 ed.)*. Kyiv: Lybid' [in Ukrainian].
14. Yung, K. G., fon Frants, M. L., Khenderson, Dzh. L., Yakobi, I., Yaffe, A. (1997). *Chelovek i ego simvoly [A Human Being and His Symbols]* / pod obshch. red. S. N. Sidorenko. Moskva: Serebryannye niti [in Russian].
15. *Yazykovaya nominatsiya: obshchie voprosy (1977) [Language Nomination: General Questions]* / pod red. B. A. Serebrennikova. Moskva: Nauka [in Russian].
16. Alexander, V. N. (2009). *The Poetics of Purpose*. *Biosemiotics*, 2, 77–100. DOI: 10.1007/s12304-008-9031-3.
17. Brier, S. (2008). *Cybersemiotics: Why Information is Not Enough*. University of Toronto Press, Toronto Studies in Semiotics & Communication.

18. Cobley, P. (2008). Time, Feeling and Abduction: Towards a New Theory of Narrative. *Semiotics*, 858–868. DOI:10.5840/CPSEM200859.
19. Cobley, P. (2010). Cybersemiotics and human modeling. *Entropy*, 12, 2045–2066.
20. Danesi, M. (2003). Modeling Systems Theory: A Sebeokian agenda for semiotics. *Cybernetics and Human Knowing*, 10 (1), 7–24.
21. Danesi, M. (2007). Modeling systems theory. M. Barbieri (Ed.) *Biosemiotics: Information, Codes, and Signs in Living Systems*. New York: Nova, 155–164.
22. Hamburger, K. (1994). *Die Logik der Dichtung*. (4th ed.). Stuttgart.
23. Hutto, D. D. (2008). *Folk Psychological Narratives: The Sociocultural Basis of Understanding Reasons*. Cambridge, MA: MIT Press.
24. Kaplan, R. (1966). Cultural Thought Patterns in Intercultural Education. *Language Learning*, 16, 1–20.
25. Kristeva, J. (1989). *Language the Unknown: An Initiation into Linguistics*. (Trans.) A. M. Menke, New York: Columbia University Press.
26. Kull, K. (2002). A sign is not alive – a text is. *Sign Systems Studies*, 30 (1), 327–336.
27. Kull, K. (2009). Biosemiotics: To Know, What Life Knows. *Cybernetics & Human Knowing*, 16, 81–88.
28. Levchenko, J. & Salupere, S. (1999). Tartu Semiotic Library: Vol. 2. Conceptual dictionary of the Tartu-Moscow Semiotic School. Tartu. Tartu University Press.
29. Maturana, H. & Varela, F. (1980). *Autopoiesis and cognition. The realization of the living*. Dordrecht: Kluwer.
30. Maturana, H. R. (1988). Ontology of observing: The biological foundations of self-consciousness and the physical domain of existence. R. E. Donaldson (ed.) *Texts in cybernetic theory: An in-depth exploration of the thought of Humberto Maturana, William T. Powers, and Ernst von Glasersfeld*. American Society for Cybernetics (ASC). Retrieved from <https://cepa.info/597>
31. Rosen, R. (1991). *Life itself: A comprehensive inquiry into the nature, origin, and fabrication of life*. New York: Columbia University Press.
32. Sebeok, T. A. (2001). *Signs: An introduction to semiotics*. (2-nd ed.). Toronto: University of Toronto Press.
33. Sebeok, T. A. & Danesi, M. (2000). *The Forms of Meaning: Modeling Systems Theory and Semiotic Analysis*. Mouton de Gruyter: Berlin, Germany [in English].